Työehdot-osasto/Toiviainen

8.6.2022

Eduskunnan suuri valiokunta
SuV@eduskunta.fi

Kirjallinen kuulemispyyntönne 2.6.2022
YM2022-00106

Jatkokirjelmä UJ 13/2022 vp asiaan U 61/2021 vp Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle komission ehdotuksesta ilmastotoimia koskevan sosiaalirahaston perustamisesta

Yleiset huomiot

Ilmastopolitiikan sosiaalisissa vaikutuksissa ja kansalaisten haavoittuvuudessa on merkittäviä maa- ja aluekohtaisia eroja. Ilmastotoimien legitimiteetin ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden kannalta on tarpeellista, että ilmastopolitiikan mahdollisia haitallisia tulonjakovaikutuksia kartoitetaan ja tarvittaessa kompensoidaan pienituloisille ja muuten erityisen haavoittuvassa asemassa oleville. SAK suhtautuu erittäin myönteisesti laaja-alaiseen ilmastopolitiikan oikeudenmukaisuuskysymysten selvittämiseen sekä toimiin eriarvoisuuden vähentämiseksi (nk. hyvittävä oikeudenmukaisuus).

Keinot sosiaalisen oikeudenmukaisuuden edistämiseksi tulee kuitenkin valita tarkasti, eikä ilmastotoimien sosiaalirahasto tällaisenaan täytä tehtävää. SAK tukee valtioneuvoston kriittistä suhtautumista ilmastotoimien sosiaalirahaston kautta rahoitettaviin suoriin tulotukiin, sillä rahastolla ei ole tarkoituksenmukaista korvata vakaata kansallista sosiaaliturvajärjestelmää. Yhteisellä ilmastotoimien sosiaalirahastolla ei tule kompensoida joidenkin jäsenmaiden puutteellista sosiaaliturvaa. Myös rahaston tavoitellun ilmastotoimia edistävän funktion vuoksi SAK:n suhtautuminen suoriin tulotukiin on kriittinen, sillä tulotukien ilmastopoliittiseen ohjausvaikutukseen liittyy merkittävää epävarmuutta.

Kompromissiesitys vähentää ilmastotoimien sosiaalirahaston tarvetta

Ympäristövaliokunta ENVI esitti tuoreessa päästökauppadirektiivin soveltamisalan laajennusta käsittelevässä kompromissiesityksessään, että liikenteen ja rakennusten päästökauppaa sovellettaisiin ainoastaan kaupallisiin rakennuksiin ja kaupalliseen tieliikenteeseen vuodesta 2025 alkaen. Esitykseen kuuluu, että komissio selvittäisi 2026 alkaen päästökauppajärjestelmän laajentamista asuinrakennuksiin ja yksityisautoiluun, ja tämän pohjalta 2029 esitettäisiin uutta lainsäädäntöä kattamaan kyseiset sektorit.

Komission alkuperäisen esityksen mukaan ilmastotoimien sosiaalirahasto toimisi vuosina 2025–2032 ja ulottuisi täten kahdelle rahoituskehyskaudelle. U-kirjelmäluonnoksessa kuitenkin todetaan tämänhetkisen neuvottelutilanteen osoittaneen, että sosiaalirahasto voidaan todennäköisesti rajata vain kuluvalle kehyskaudelle (2021–2027). Rahasto ehtisi olla siis toiminnassa vain vuosina, joina päästökauppadirektiivin soveltamisala kattaisi ainoastaan kompromissiesityksen mukaiset kaupalliset toimijat.

SAK:n näkemyksen mukaan muuttunut neuvottelutilanne ja ENVI:n kompromissiesitys tulee ottaa huomioon ilmastotoimien sosiaalirahaston valmistelussa. Valmistelussa tulee kartoittaa, mikä vaikutus kompromissiesityksellä ja ennakoitua suppeammalla soveltamisalalla on ilmastotoimien sosiaalirahaston kokoon, tarpeeseen ja toteuttamismuotoihin. Oletettavissa on, että soveltamisalan suppeus vähentää tuen tarvetta huomattavasti. On kuitenkin huomioitava, että mikäli kompromissiesitys suppeammasta soveltamisalasta toteutuu tällaisenaan, tulee se lisäämään painetta kansallisille päästövähennystoimille rakennusten ja liikenteen päästövähennystavoitteiden saavuttamiseksi.

SAK tukee valtioneuvoston kannassakin painotettua huomiota siitä, että ilmastoimien sosiaalirahaston ja päästökauppadirektiivin laajennuksen valmistelun keskinäistä koordinaatiota tulee vahvistaa. Mikäli ilmastotoimien sosiaalirahaston toteutuminen on jatkossakin ehdollinen osa päästökauppajärjestelmän päivittämistä, tulee valmistelun olla samanaikaista ja kommunikaation prosessien välillä toimivaa.

Liikenne mukaan enimmäissaantoa määrittävään kriteeristöön

SAK tukee valtioneuvoston kantaa, jonka mukaan liikenteen päästöt tulisi sisällyttää jäsenvaltioiden enimmäissaantoa määrittävään kriteeristöön. Rahastoa on perusteltu nimenomaisesti päästökaupan soveltamisalan laajennuksesta (liikenne ja rakennukset) johtuvien haitallisten sosioekonomisten vaikutusten lieventämisen näkökulmasta, joten täydennys olisi linjassa rahaston tavoitteiden kanssa. Pitkien välimatkojen maana ja Suomen päästöjakauma huomioiden täydennys kasvattaisi todennäköisesti Suomen enimmäissaantoa.

Rahaston tulee edistää myös päästövähennysten saavuttamista

Esityksen mukaan jäsenvaltioilla olisi suunnittelu- ja toimeenpanovalta ilmastotoimien sosiaalirahaston rahojen käytön suhteen edellyttäen kuitenkin, että rahoitettavat toimet ovat linjassa EU:n ilmasto- ja ympäristöpolitiikan kanssa. SAK katsoo, että tarkoituksenmukaisin rahaston käyttömuoto, jolla tuettaisiin pienituloisia (tai muita, esim. työnsä puolesta erityisen haavoittuvia) samalla päästövähennyksiä edistäen, olisi tukien kohdentaminen samanaikaisesti fossiilisista polttoaineista irtaantumista edistäviin ratkaisuihin. Näitä ovat esimerkiksi energiaremonttiin ja vähäpäästöiseen liikkumiseen ohjaavat tuet. Tukijärjestelmän tulisi siis vähentää kotitalouksien ja mikroyritysten riippuvuutta fossiilisista polttoaineista. Erityisen epäselvää on, voidaanko suoran tulotuen tulkita täyttävän tämän tarkoituksen.

SAK huomauttaa, että on olemassa myös muita EU-tason rahoitusinstrumentteja, joilla kansalaisten ja mikroyritysten siirtymää

vähähiilisiin ratkaisuihin voidaan tukea. Päällekkäisyyttä muiden reilua vihreää siirtymää edistävien rahoitusinstrumenttien (esim. oikeudenmukaisen siirtymän rahasto, modernisaatiorahasto) kanssa tulee kartoittaa ja välttää.

Huomautus terminologiaan liittyen

Luonnostekstissä puhutaan toistuvasti ilmastotoimien sosiaalirahastosta, jota myös tässä lausuntotekstissä käytetään johdonmukaisuuden vuoksi. SAK on kuitenkin pitänyt esillä huomiota, että selkeämpi käännös kyseiselle rahastolle olisi *sosiaalinen ilmastorahasto*. Nykyinen luonnostekstissä käytetty termi saattaa sekoittua Euroopan sosiaalirahastoon (ESR), ja sekaannusten välttämiseksi SAK suosittelee termin käännöksen täsmentämistä ja korjaamista.

Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry

Lisätiedot ilmastoasiantuntija Anni Toiviainen
anni.toiviainen@sak.fi
puh. 045 1203 650